C/2024/5721

17.10.2024

P9_TA(2024)0030

Európske historické vedomie

Uznesenie Európskeho parlamentu zo 17. januára 2024 o európskom historickom vedomí (2023/2112(INI))

(C/2024/5721)

Európsky parlament,

— so zreteľom na článok 165 Zmluvy o fungovaní Európskej únie,

— so zreteľom na svoje uznesenie z 19. septembra 2019 o dôležitosti európskeho historického povedomia pre budúcnosť Európy ([1]),

— so zreteľom na svoje uznesenie z 2. apríla 2009 o svedomí Európy a totalitarizme ([2]),

— so zreteľom na nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2021/692 z 28. apríla 2021, ktorým sa zriaďuje program Občania, rovnosť, práva a hodnoty a zrušuje nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1381/2013 a nariadenie Rady (EÚ) č. 390/2014 ([3]),

— so zreteľom na svoje uznesenie z 11. novembra 2021 o európskom vzdelávacom priestore: spoločný celostný prístup ([4]),

— so zreteľom na svoje uznesenie z 8. marca 2022 o úlohe kultúry, vzdelávania, médií a športu v boji proti rasizmu ([5]),

— so zreteľom na svoje uznesenie zo 6. apríla 2022 o vykonávaní opatrení zameraných na občiansku výchovu ([6]),

— so zreteľom na svoje uznesenie zo 14. decembra 2022 o vykonávaní Novej európskej stratégie pre kultúru a stratégie EÚ pre medzinárodné vzťahy v oblasti kultúry ([7]),

— so zreteľom na svoje uznesenie z 21. januára 2021 o stratégii EÚ pre rodovú rovnosť ([8]),

— so zreteľom na oznámenie Komisie z 18. septembra 2020 s názvom Únia rovnosti: akčný plán EÚ proti rasizmu na roky 2020 – 2025 (COM(2020)0565),

— so zreteľom na oznámenie Komisie zo 14. júna 2016 s názvom Podpora predchádzania radikalizácii vedúcej k násilnému extrémizmu (COM(2016)0379),

— so zreteľom na Európsky kultúrny dohovor z 19. decembra 1954 ([9]),

— so zreteľom na štúdiu uskutočnenú pre Výbor pre kultúru a vzdelávanie s názvom Európska historická pamäť: politiky, výzvy a vyhliadky do budúcnosti ([10]),

([1]) Ú. v. EÚ C 171, 6.5.2021, s. 25.
([2]) Ú. v. EÚ C 137 E, 27.5.2010, s. 25.
([3]) Ú. v. EÚ L 156, 5.5.2021, s. 1.
([4]) Ú. v. EÚ C 205, 20.5.2022, s. 17.
([5]) Ú. v. EÚ C 347, 9.9.2022, s. 15.
([6]) Ú. v. EÚ C 434, 15.11.2022, s. 31.
([7]) Ú. v. EÚ C 177, 17.5.2023, s. 78.
([8]) Ú. v. EÚ C 456, 10.11.2021, s. 208.
([9]) Pozri: https://rm.coe.int/168006457e.
([10]) Štúdia – „European Historical Memory: Policies, Challenges and Perspectives“ (Európska historická pamäť: politiky, výzvy a vyhliadky do budúcnosti) (druhé vydanie), Európsky parlament, generálne riaditeľstvo pre vnútorné politiky Únie, tematická sekcia B – Štrukturálne politiky a politiky súdržnosti, apríl 2015.

— so zreteľom na štúdiu uskutočnenú pre Výbor pre kultúru a vzdelávanie s názvom Európska identita ([11]),

— so zreteľom na článok 54 rokovacieho poriadku,

— so zreteľom na správu Výboru pre kultúru a vzdelávanie (A9-0402/2023),

A. keďže zložitá, konfliktmi sprevádzaná a sporná minulosť Európy predstavuje výzvu aj príležitosť pre európsku integráciu, pričom uznáva, že dobre informované historické vedomie podporuje vzájomné porozumenie a toleranciu;

B. keďže neprávosti na základe rodu, vierovyznania a etnickej príslušnosti sú zakorenené v európskych dejinách po mnoho storočí, a to aj v podobe antisemitizmu a protirómskych nálad, čo má následky pre Európu a zvyšok sveta;

C. keďže vedomá interakcia s dejinami a historickými neprávosťami pomáha riešiť rôzne formy neznášanlivosti a nerovnosti a budovať inkluzívnejšie spoločnosti;

D. keďže dejiny sa nikdy nesmú relativizovať, skresľovať ani falšovať na politické účely;

E. keďže popieranie histórie a iné formy zaujatých výkladov dejín predstavujú veľkú hrozbu, ktorá podnecuje nedôveru a konflikt medzi ľuďmi a národmi a oslabuje úsilie o dosiahnutie historickej spravodlivosti a zmierenia;

F. keďže na vyrovnanie sa s minulosťou je potrebná maximálna nestrannosť a objektívnosť tak v historických vedách, ako aj v politike;

G. keďže historická pamäť zahŕňa jasný stupeň subjektivity, pretože to, čo si pamätáme a ako minulosť interpretujeme, si nevyhnutne vyberáme na základe svojich hodnotových úsudkov;

H. keďže hoci existujú „historické fakty“ založené na odbornej práci historikov vrátane výskumu, výučby a ochrany zdrojov a historických pamiatok, neexistuje jediná monolitická, nespochybniteľná a večná „historická pravda“, ktorú by si mohla jedna konkrétna skupina alebo národ monopolizovať a výlučne privlastniť alebo ju využiť na popieranie existencie iných ľudí, národov alebo štátov;

I. keďže interdisciplinárne prístupy a kontextualizácia sú základnými prvkami vzdelávania o histórii, ktoré treba spájať s výchovou k európskemu občianstvu, ako aj s výmennými programami a programami mobility;

J. keďže podpora kritického historického vedomia naprieč hranicami prostredníctvom vzdelávacích a iných prostriedkov má zásadný význam pre to, aby Európania mohli pochopiť svoju minulosť a vyrovnať sa s ňou, sebavedome čeliť súčasnej situácii a pracovať v prospech spoločnej budúcnosti;

K. keďže európske historické vedomie sa chápe ako individuálna a kolektívna schopnosť a zručnosť chápať históriu, kriticky ju posudzovať a poučiť sa premýšľaním nad ňou, čo uľahčuje rozpoznanie neoddeliteľného prepojenia a vzájomnej závislosti medzi minulosťou, súčasnosťou a budúcnosťou;

Vyrovnanie sa s minulosťou Európy ako riziko a príležitosť

1. uznáva, že rozmanité a často protichodné dejiny európskych národov a štátov komplikujú snahy o vyrovnanie sa s minulosťou na politickej úrovni, pričom tieto snahy môžu byť nebezpečné, a že pokusy o nasmerovanie toho, ako si pripomínať a interpretovať minulosť, sa vždy ukazujú ako náročné;

2. zdôrazňuje potenciál zásady „história – učiteľka života“ a považuje najmä tragické obdobia a temné prvky európskej histórie nielen za dôrazné pripomenutie minulých chýb, ktorých opakovaniu sa treba vyhnúť, ale aj za výzvu na spoluprácu s cieľom vytvárať demokratické a inkluzívne spoločnosti v Únii a na celom svete;

3. považuje zodpovedný, na dôkazoch založený a kritický prístup k histórii, ktorý sa zameriava na spoločné európske hodnoty, za nevyhnutnú podmienku každého demokratického politického spoločenstva, aby sa zvýšilo povedomie súčasných a budúcich generácií o úspechoch aj zlyhaniach v minulosti, posilnila sebareflexívna verejná diskusia a podporilo porozumenie a zmierenie v rámci konkrétnych sociálnych skupín, národov a štátov a medzi nimi;

([11]) Štúdia – „European Identity“ (Európska identita), Európsky parlament, generálne riaditeľstvo pre vnútorné politiky Únie, tematická sekcia B – Štrukturálne politiky a politiky súdržnosti, apríl 2017.

Politika minulosti Európskej únie – kritické posúdenie

4. zdôrazňuje potrebu poctivého posúdenia „politiky minulosti“, ktorou sa EÚ snaží zvýšiť legitimitu európskeho projektu, posilniť európsku spolupatričnosť a podporiť mierové spolužitie národov na kontinente, a to uznaním tak úspechov, ako aj existujúcich nedostatkov a preskúmaním toho, ako sa občania nabádajú, aby sa zaoberali minulosťou;

5. berie na vedomie celý rad minulých a súčasných iniciatív na európskej úrovni na podporu spoločnej európskej historickej pamäte vrátane Dňa pamiatky obetí holokaustu, Európskeho dňa pamiatky obetí totalitných a autoritárskych režimov, vytvorenia osobitného prvku venovaného historickému povedomiu v rámci bývalého programu Európa pre občanov a súčasného programu Občianstvo, rovnosť, práva a hodnoty (CERV) a rôznych uznesení Európskeho parlamentu, ako je uznesenie z 2. apríla 2009 o svedomí Európy a totalitarizme a uznesenie z 19. septembra 2019 o dôležitosti európskeho historického povedomia pre budúcnosť Európy;

6. vyjadruje znepokojenie nad tým, že naďalej existuje skrytá konkurencia a čiastočná nezlučiteľnosť medzi rôznymi koncepciami pamäti a kultúrami spomínania v Európe, a to medzi západnou a východnou Európou, ale aj medzi krajinami a národmi v niektorých častiach kontinentu; zdôrazňuje, že všetky európske krajiny majú tak zhodné, ako aj rozdielne skúsenosti, ktoré patria do spoločnej európskej histórie; berie na vedomie zločiny páchané nacistickými, fašistickými a komunistickými totalitnými režimami, ako aj zločiny z obdobia kolonializmu a úlohu, ktorú tieto zločiny zohrali pri formovaní historického vnímania v Európe; zdôrazňuje potrebu preklenúť existujúce regionálne a ideologické rozdiely v historickom vedomí medzi európskymi krajinami a národmi s cieľom vybudovať spoločný základ pre dialóg, ako aj vzájomné porozumenie a rešpekt;

7. uznáva, že hrôzy minulosti slúžia ako „negatívny základový mýtus“ a vytvárajú silný pocit zmysluplnosti európskeho mierového projektu, berie však na vedomie, že sústredenie sa Únie na vyrozprávanie svojho príbehu *ex negativo* so sebou prináša riziko podpory teleologického a zjednodušeného čierno-bieleho pohľadu na minulosť, čo môže brániť plne informovanému chápaniu zložitej minulosti Európy a oslabuje motiváciu spochybňovať stereotypy a „nedotknuteľné“ časti národných dejín;

Smerom k informovanému historickému vedomiu v Európe

8. uznáva potrebu širšieho a ucelenejšieho chápania európskych dejín pre vznik kritického a sebareflexívneho európskeho historického vedomia, a to najmä rozšírením zamerania súčasných iniciatív v oblasti európskej historickej pamäte, pričom sa zohľadnia aj skupiny, ktoré boli doteraz nedostatočne zastúpené, a propagovaním inovatívnych spôsobov výučby histórie;

9. zdôrazňuje, že je dôležité odkloniť sa od európskej kultúry spomínania, ktorá pôsobí prevažne zhora nadol a zaoberá sa vymedzením toho, čo by si Európania mali pamätať, a vytvárať kultúru spomínania orientovanú zdola nahor, ktorá vychádza od občanov a je založená na spoločných európskych zásadách a hodnotách, a zamerať sa pritom na rozvoj kapacít pre kritické spracovanie minulosti na miestnej, regionálnej, vnútroštátnej a európskej úrovni, do ktorého sa zapoja organizácie občianskej spoločnosti;

10. uznáva kľúčový význam prístupu k minulosti Európy, ktorý vychádza zo základných európskych hodnôt zakotvených v článku 2 Zmluvy o Európskej únii a z etických a filozofických tradícií, o ktoré sa tieto hodnoty opierajú, a vytvorenia otvoreného priestoru na diskusiu, ktorý umožní zaoberať sa zložitými prvkami národných dejín a podporí vzájomné porozumenie a zmierenie v rámci európskych národov a medzi nimi, ako aj medzi európskymi národmi a zvyškom sveta;

11. domnieva sa, že sloboda vyučovať, študovať a viesť výskum vrátane voľného prístupu k archívom a zdrojom spolu so slobodným umeleckým prejavom sú predpokladom pre vytváranie a šírenie nezaujatých vedomostí založených na dôkazoch v demokratických spoločnostiach, a najmä pre kritické pochopenie dejín; vyzýva Komisiu a členské štáty, aby chránili tieto slobody, ktoré sú v súčasnosti ohrozené, najmä v dôsledku prípadov zneužitia zákonov o historickej pamäti, a to aj prostredníctvom európskeho mechanizmu právneho štátu;

12. zdôrazňuje zásadnú úlohu vzdelávania a vyzýva členské štáty, aby aktualizovali súčasné učebné osnovy a metodiky výučby s cieľom presunúť pozornosť z národných dejín na európsku a celosvetovú históriu a klásť väčší dôraz na nadnárodné historické chápanie, najmä umožnením pohľadu na dejiny z viacerých perspektív a podporou zodpovedajúcich štýlov výučby, ktoré uprednostňujú zamyslenie sa a diskusiu pred prenosom znalostí a ktoré sa riadia celkovým cieľom, ktorým je zabezpečiť, aby sa študenti naučili ako myslieť, a nie čo si myslieť;

13. zdôrazňuje zásadný význam učenia sa o európskej integrácii, histórii, inštitúciách a základných hodnotách Únie a európskom občianstve pre vznik pocitu európskej spolupatričnosti; vyzýva na výučbu európskej histórie a európskej integrácie, ktoré treba vnímať v globálnom kontexte, a žiada, aby sa výchova k európskemu občianstvu stalo neoddeliteľnou súčasťou vnútroštátnych vzdelávacích systémov; uznáva úsilie vynaložené na úrovni EÚ na zlepšenie vedomostí o Únii a jej histórii vrátane tzv. akcií Jean Monnet; vyzýva Komisiu a členské štáty, aby pracovali, a to aj prostredníctvom pracovnej skupiny európskeho vzdelávacieho priestoru pre rovnosť a hodnoty, na výstupoch, ktoré sú osobitne zamerané na rozvoj európskeho historického vedomia, a aby spoločne vypracovali príručku EÚ pre školské aktivity, ktorá poskytne spoločné usmernenia a nestranné fakty a údaje pre výučbu európskych dejín;

14. domnieva sa, že v európskych dejinách je hlboko zakorenený šovinizmus, rodové stereotypy, mocenské asymetrie a štrukturálne nerovnosti, a vyjadruje poľutovanie nad tým, že pri výučbe histórie sa neuplatňuje dostatočne multikultúrny a rodovo citlivý prístup; považuje za nevyhnutné riešiť marginalizáciu žien a iných nedostatočne zastúpených spoločenských skupín v dejinách a vyzýva členské štáty, aby zabezpečili väčší dôraz na ne v národných učebných osnovách;

15. zdôrazňuje potrebu interdisciplinárnej a prierezovej výučby histórie, pri ktorej sa uplatňuje inovatívna pedagogika sústredená na študenta, ako sú interaktívne prístupy a prístupy založené na rozprávaní príbehov a poučeniach z minulosti pre všetky generácie, využíva komplexný súbor zdrojov, technológií a vzdelávacích materiálov vrátane cezhraničných a nadnárodných učebníc histórie a ústnych histórií a podporujú analytické zručnosti a kritické myslenie;

16. uznáva ústrednú úlohu, ktorú pri vytváraní a prenose kompetencií potrebných na pochopenie a kritické posúdenie historických faktov zohrávajú učitelia, a zdôrazňuje, že je dôležité, aby učitelia nielen absolvovali primeranú odbornú prípravu, ale aby sa zapájali aj do kontinuálneho profesijného rozvoja vrátane činností partnerského učenia a výmeny najlepších postupov na vnútroštátnej aj nadnárodnej úrovni; v tejto súvislosti zdôrazňuje pridanú hodnotu učiteľských akadémií programu Erasmus+;

17. vyzýva členské štáty, aby zabezpečovali individuálne prispôsobené výučbové materiály na dejepis a odbornú prípravu, ktorá učiteľom umožní lepšie sa orientovať na nadnárodné aspekty a mnohotvárnosť histórie, poskytne primerané didaktické postupy a zásady modernej výučby a zameria sa predovšetkým na formovanie mladých ľudí schopných sebareflexie;

18. zdôrazňuje, že zber údajov a porovnávanie a hodnotenie metód a nástrojov výučby histórie má veľký význam, a víta prácu špecializovaných vládnych aj mimovládnych organizácií pôsobiacich v tejto oblasti vrátane strediska Rady Európy pre sledovanie výučby histórie v Európe a združenia EUROCLIO; zdôrazňuje potrebu, aby sa do činností strediska pre sledovanie zapojilo viac členských štátov EÚ;

19. uznáva potenciál múzeí kriticky sa zaoberať spornými dejinami Európy ako nástroj vzdelávania sa o minulosti a budovania historického vedomia, najmä pokiaľ ide o Dom európskej histórie ako hlavný projekt, na ktorý by sa mali sprístupniť dostatočné zdroje s cieľom zabezpečiť širší dosah na európsku verejnosť;

20. zdôrazňuje význam zachovania bohatého kultúrneho a historického dedičstva Európy a jej pamätných miest, najmä ako prostriedku na vytvorenie kritického historického vedomia, za predpokladu, že sa nezneužívajú na ideologické účely, a zdôrazňuje úlohu, ktorú v tejto súvislosti môžu zohrávať značka „Európske dedičstvo“ a nezávislé inštitúcie podporujúce európske hmotné aj nehmotné dedičstvo; nabáda členské štáty, aby zintenzívnili svoje úsilie o vymedzenie a ochranu miest demokratickej pamäte, najmä tých, ktoré súvisia s nedostatočne zastúpenými skupinami; zdôrazňuje potenciál projektu Europeana ako digitálnej knižnice, archívu, múzea a vzdelávacej platformy Európy;

21. uznáva potenciál digitálnych médií a rastúcu úroveň digitalizácie vo vzdelávaní, vyjadruje však hlboké znepokojenie nad čoraz rozšírenejším zneužívaním digitálnych kanálov na politickú manipuláciu a šírenie dezinformácií, a to aj pokiaľ ide o históriu, ako je vidno na ruskom historickom revizionizme sprevádzajúcom útočnú vojnu Ruska proti Ukrajine; vyzýva Komisiu a členské štáty, aby zintenzívnili svoje úsilie o posilnenie mediálnej a digitálnej gramotnosti a aby učiteľom a študentom poskytli primerané zručnosti a nástroje, ktoré uľahčia výučbu histórie založenú na faktoch a umožnia im identifikovať, kontextualizovať a analyzovať tradičné, ako aj moderné historické zdroje;

22. zdôrazňuje, že možnosti cezhraničnej vzdelávacej mobility, ktoré poskytujú európske programy a iné programy mobility, uľahčujú výmenu myšlienok a podporujú prierezové znalosti a medzikultúrne porozumenie, pomáhajú odstraňovať národné bariéry a umožňujú lepšie pochopenie minulosti a súčasnosti;

23. vyzýva Komisiu a členské štáty, aby posilnili nástroje, ktoré sú v súčasnosti na európskej úrovni k dispozícii na podporu kritického a sebareflexívneho európskeho historického vedomia, najmä program Erasmus+, ktorý podporuje mobilitu a medzikultúrne vzdelávanie ako kľúčové nástroje na lepšie pochopenie iných kultúr a národov, a program Občania, rovnosť, práva a hodnoty, ktorý poskytuje podporu nadnárodným projektom pripomínania si historických udalostí a podporuje občiansku angažovanosť;

24. žiada, aby európske inštitúcie, členské štáty, kandidátske a potenciálne kandidátske krajiny, vzdelávacie inštitúcie a aktéri občianskej spoločnosti zintenzívnili svoje úsilie o podporu zmierenia, upustili od akýchkoľvek pokusov o zneužívanie dejín na politické účely a bojovali proti historickému revizionizmu a popieraniu histórie v Európskej únii aj mimo nej; pripomína význam týchto aspektov pre budúce rozšírenia Únie;

Vyhliadky do budúcnosti: odkaz minulosti a budúcnosť EÚ

25. stotožňuje sa s ideálom „kultúry spomínania“ a historického vedomia založeného na spoločných európskych hodnotách a prístupoch k minulosti, pričom sa zároveň vyhýba neprimeranému zjednocovaniu alebo zjednodušovaniu histórie;

26. vyjadruje nádej, že na základe kritickej sebareflexie, pokiaľ ide o históriu a historickú zodpovednosť na národnej úrovni, môže vzniknúť skutočne európska reflexívna diskusia o minulosti kontinentu bez toho, aby sa história zneužívala na mocenské a politické účely, a verí, že zo spoločnej historickej práce vzíde „osudové spoločenstvo“ európskych národov;

27. predpokladá, že kolektívne spomienky v konečnom dôsledku prispejú k európskej verejnej sfére a zlúčia sa s ňou, pričom rozdielne kultúry spomínania sa budú navzájom dopĺňať namiesto toho, aby si konkurovali, a prístup k histórii sa stane skôr občianskou než politickou otázkou;

°
° °

28. poveruje svoju predsedníčku, aby postúpila toto uznesenie Rade a Komisii.